

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 22 (1329) 31 ТРАЎНЯ 2017 г.

Аляксандр Лукашэнка: "Я вельмі хацеў бы, каб мы больш выкарыстоўвалі беларускую мову"

Кіраўнік Беларусі Аляксандар Лукашэнка заявіў на сустэрэчы з навучэнцамі "Моладзь. Погляд у будучыню", што выступае за больш шырокое выкарыстанне беларускай мовы.

На пытаннне пра вывучэнне гістарычных прадметаў у школе на беларускай мове Лукашэнка адказаў так:

- Я катэгарычны празірунік навязвання вучням нейкай дзяржаўнай мовы - у нас іх дзве - руская і беларуская. Чалавек сам павінен вызначыцца, на беларускай ці рускай ён будзе вывучаць. Калі вы мяне спытаецце, а як хацеў бы... Я

хацеў бы, каб гэтыя прадметы вывучаліся на беларускай мове. Мы больш маем зношыні, у тым ліку ў побыце, на рускай мове. Беларускай мовы ў нашым побыце не хапае. Дрэнна гэта ці добра? Не ведаю. Не думаю, што гэта катастрофа".

А. Лукашэнка выказаўся пра расейскую мову.

- Гэта наша мова. Мы на гэтай мове стагоддзямі размаўлялі, - сказаў кіраўнік краіны. - Мы гінулі за гэтую мову...

... - Праўда ў тым, што ў нас ёсьць і другая мова, якая нас адрознівае ад іншых народаў. Бо дзяржава і народ маюць пэўныя асаблівасці, у тым ліку

свяно мову. Калі ў народа свая мова, значыць, гэта народ. У нас такіх дзве. Мы багатыя, - цытуе БелТА А. Лукашэнку.

Аляксандар Лукашэнка сказаў, што ён не прыхільнік таго, каб штучна нешта насяджаць, інакш можа ўзыніць адтаржэнне:

- Ад неразумення моўных праблем часта войны пачыналіся. Нам гэта не патрэбна...

... Вядома, як презідэнт Беларусі я вельмі хацеў бы, каб мы больш выкарыстоўвалі беларускую мову, - сказаў Аляксандар Лукашэнка.

Радыё Свабода.

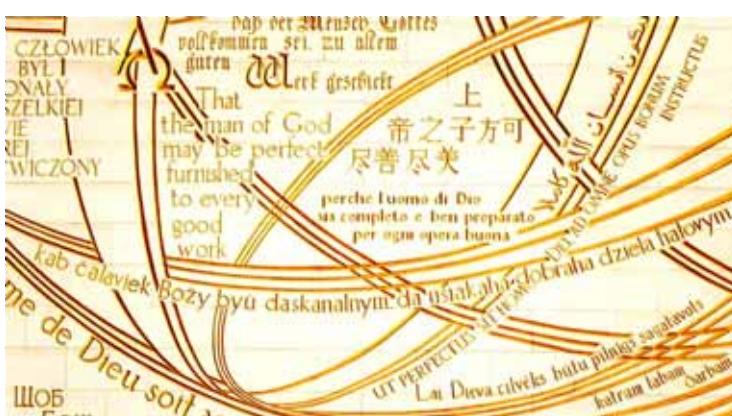
Міжнародная канферэнцыя

"Мова як фактар захавання нацыянальной ідэнтычнасці: беларуска-ўкраінскі кантэкст" прайшла ў Менску

25 траўня ў Менску адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Мова як фактар захавання нацыянальной ідэнтычнасці: беларуска-ўкраінскі кантэкст".

Канферэнцыя прайшла ў зале аддзяленняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь.

Канферэнцыя была прымеркаваная да Міжнароднага дня славянскай пісьменнасці. Перадусім размова ішла

прэзентациі і развіццё нацыянальных моваў як аднаго з асноўных складнікаў культурнай памяці, пра агульную беларуска-ўкраінскую моўную карані, перспектывы і цяжкасці вывучэння беларускай і ўкраінскай мовы. У рамках адзначэння 500-годдзя беларускага кнігадрукавання будуць

адзначаны беларуска-ўкраінскія кніжныя сувязі.

Ад ТБМ у канферэнцыі бралі ўдзел старшыня ТБМ Алег Трушавіч і першы на меснік, дэпутат Палаты Прадстаўнікоў Алены Анісім. Пазіцыі А. Трушавіча і А. Анісіма па тэмі прадстаўлены на ст. 2.

Наші кар.

Гарадзенская справа-выбарчая канферэнцыя ТБМ

Паважаныя сябры! Гарадзенская абласная рада ГА "ТБМ імя Ф. Скаріны" запрашвае на справа-выбарчую канферэнцыю, якая адбудзеца ў нядзельню, 11 чэрвеня ў 11.00. па адрасе: г. Гарадня, вул. Савецкая, 3 (былая "Крыга"). Кантакты для сувязі: tbm.garodnia@tut.by.

Парарадак дня:

1. Рэгістрацыя дэлегатаў канферэнцыі ад раённых і гарадскіх арганізацый і суполак (10.45-11.00).
2. Кароткая справа-выбарчыя кіраўнікі гарадскіх, раённых арганізацый і суполак вобласці, рэвізійнай камісіі (11.00-11.40).
3. Выбары кіраўніцтва Гарадзенскай абласной і гарадской Рады ТБМ, рэвізійных камісій і вылучэнне дэлегатаў на ХІІ з'езд ТБМ (11.40 - 12.10).
5. Рознае (12.10 - 12.30).

Старшыня абласной Рады ТБМ Алеся Крой.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

Вітаўту Кіпелю - 90

Вітаўт КІПЕЛЬ (нар. 30 траўня 1927, Менск) - беларускі грамадскі дзеяч, гісторык. Нарадзіўся ў сям'і грамадскага дзеяча і вучонага Яўхіма і Марыі Кіпеляў. З 1930 года разам з бацькамі знаходзіўся ў высылцы ў Расіі.

З 1944 года на эміграцыі. Вучыўся ў Беларускай гімназіі імя Я. Купалы, Цюбінгенскім універсітэце. У 1955 годзе атрымаў ступень доктара геалагічных наукаў Лювенскага ўніверсітэта (Бельгія). Выпускнік Ратгерскага ўніверсітэта (бібліятэканізаўства).

Пераехаў у ЗША. Працаў у Нью-Ёркскай публічнай бібліятэцы, сабраў калекцыю беларускіх выданняў. Актыўна ўдзельнічаў у беларускім жыцці ў ЗША, быў сябрам шэрагу арганізацый. З 1972 года - старшыня Федэрацыі беларускіх рэспубліканскіх клубаў. З 1982 года ўзначальвае Беларускі інстытут навук і мастацтва.

Аўтар шэрагу публікацый беларусазнайчай тэматыкі. У 1993 годзе выйшла яго першая манаграфія "Беларусы ў ЗША" (беларускі выданне падрыхтаваў перакладчык Сяргей Шупа, у ЗША книга выйшла ў 1999 годзе). У 2017 пачаўца свет другое выданне кнігі, што выйшла значна таў-

сцшайшай, больш як 600 старонак, багата ілюстраваная, да-працаўана і дапоўненая новай інфармацыяй. Падрыхтоўка другога выдання заняла каля двух гадоў супольнай працы самога Вітаўта Кіпеля, архіўіста Лявона Юрэвіча і Наталлі Гардзенкі, які рэдактара.

Разам з жонкай Зорай Кіпель уклала фундаментальну "Бібліографію беларускага і беларусаведнага друку на Захадзе" (2003, 2-е, дапоўнена выданне - 2006). Выдаў кнігу ўспамінаў "Жыцьці і дзеіць" (2015).

Жонка - Зора Кіпель (дзяв. Савёнак; 1927-2003), грамадская дзеячка, літаратуразнавец, публіцыст. Дачка Алеся Кіпель працуе ў Міністэрстве ўнутраных спраў ЗША, займаеца грамадска-палітычнай дзеяносцю.

Кнігі:

Byelorussian Statehood. Reader and Bibliography / Ed. by V.Kipel and Z.Kipel. - New York: БІНІМ, 1988. - 398 p.

Wy does Voice of America discriminate against the Byelorussian language? / [Я. Запруднік, В. Кіпель, Ю. Станкевіч]. - New York: [Byelorussian Youth Association of America], 1961. - 2 p.

Беларусы ў ЗША. - Мн.: Беларусь, 1993.

Жыцьці і дзеіць: Успаміны. - Мн.: З. Колас, 2015.

Вікіпедыя.

(Пра В. Кіпеля чытаіце на ст. 7-8.)

Прэзентацыя ў Лідзе

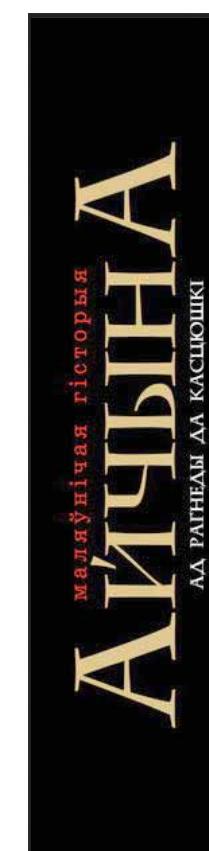
7 чэрвеня ў 15.00 у актавай зале Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы адбудзеца прэзентацыя жывапіснай гісторыі Ўладзіміра Арлова і Паўла Татарнікава "Айчына ад Рагнеды да Касцюшкі".

Падчас прэзентацыі можна будзе атрымаць аўтографы аўтараў.

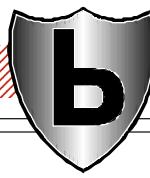
Павел Татарнікаў працаў над кнігай шэсць гадоў, Уладзімір Арлóў - чатыры. Каля пару юнацтва з іншымі кнігамі Арлова, то можна сказаць, што гэта "Краіна Беларусь" для дзяцей і падліткаў.

Кніга такога мастацкага ўзору - сярод унікальных ў свеце, не гаворачы пра Беларусь. Гэта першая частка твора пра Айчыну, якая заканчваецца паўстаннем Тадэвуша Касцюшкі 1794 года. Цяпер ідзе праца над другой часткай.

Наші кар.

Уладзімір Арлóў
Павел Татарнікаў

Алена Анісім:

"Уладу трэба падштурхнуць да большага выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцца"

Беларусам трэба падштурхнуць уладу да таго, каб яна пачала рабіць практичныя дзеянні па пашырэнні сферы ўжытку нацыянальнай мовы. Такое меркаванне выказала дэпутат Палаты прадстаўнікоў, першы намеснік старшыні "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Алена Анісім, выступаючы 25 траўня ў Менску на міжнароднай наўкува-практычнай канферэнцыі "Мова як фактар захавання нацыянальнай ідэнтычнасці: беларуска-ўкраінскі кантэкст".

Канферэнцыя была арганізаваная з ініцыятывы пасольства Украіны ў Беларусі пры садзейнічанні Нацыянальнай акадэміі наўку, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітета і Нацыянальнай бібліятэкі, піша БелаПАН.

Паводле слоў Алісім, існуюць два меркаванні наконт ролі мовы ў нацыянальнай самадэнтыфікацыі беларусаў. Адны лічаць, што беларуская мова з'яўляецца вызначальнym фактарам нацыянальнай прыналежнасці, іншыя прытрымліваюцца думкі, што ў гэтым пытанні мова не мае ключавога значэння і з'яўляецца толькі адным з фактараў.

- Прыхільнік другой думкі ў якасці аргументаў прыводзяць прыклады Швейцарыі і іншых краін, дзе існуе не адна, а некалькі дзяржаўных моў, - адзначыла дэпутат. - Але ў нас даволі неардынarnaя моўная сітуацыя. З аднаго боку, ёсць дастаткова распрацаваная літаратурная мова, якая існуе шмат стагодзіёў, мае статус дзяржаўнай, можа выкарыстоўвацца ў розных сферах грамадскага жыцця. З іншага боку, яна практична не ўжываецца ў структурах улады, надзвычай аблежавана выкарыстоўваецца ў тэле- і радыёпрасторы, выясняеца са сферы адукцыі...

... Нягледзячы на канстытуцыйнае права карыстаща дзяржаўнай беларускай мовай без аблежавання, на практицы ажыццяўіць гэтае права досыць складана, а ў некаторых выпадках - немагчыма, - падкрэсліла Алісім.

У апошнія гады, адзначыла яна, грамадства пачало реагаваць на такія трывожныя працэсы павышанай цікаласцю да нацыянальнай мовы, чаму сведчанне - з'яўленне шматлікіх бясплатных моўных курсаў. Для слухачоў гэтых курсаў "пытанне нацыянальнага самавызначэння наўпрост звязанае з беларускай мовай". Многія з іх носяць вышыянкі і "абазначаюць сябе нацыянальнай сімвалікай - беларуско-белым спалучэннем колеру і гербам "Пагоня", такім чынам "пазіцыянуочы сябе носьбітамі беларускай культуры".

Дэпутат звярнула ўвагу на тое, што такія працэсы ў беларускім грамадстве сталі больш актыўна праўляцца "пасля вядомых падзеяў ва Украіне - анексіі Крыма і падзеяў у Данецкай і Луганскай абласцях".

- Каі ў ўсім свеце назіраецца актуалізацыя пытання дзяржаўнасці, мова становіцца адным з галоўных фактараў нацыянальнай самадэнтыфікацыі і ўстойлівасці дзяржавы, - сказала яна. - У нас шмат што прынятае на дзяржаўным узроўні, многае напрацавана ў грамадстве, таму нам, беларусам, сёння важна кансалідаваць свае дзеянні і падштурхнуць органы ўлады да таго, каб яны перайшлі ад дэкларатыўных заяў да практичных дзеянняў па пашырэнні сферы ўжыўвання беларускай мовы...

Гістарычныя вытокі ўкраінскай і беларускай мовы

Даклад на Міжнароднай канферэнцыі "Мова як фактар захавання нацыянальнай ідэнтычнасці: беларуска-ўкраінскі кантэкст"

Алег Трусаў,

кандыдат гістарычных наукаў, дацэнт

У гэтым годзе мы будзем святкаваць 500-годдзе першай беларускай кнігі. Але ўзнікае пытанне, на якой мове яна напісаная. На беларускай альбо старабеларускай? А, можа, на стараўкраінскай? Но ў пачатку XVI ст. беларусы і ўкраінцы жылі разам у адной дзяржаве, большасць з іх былі праваслаўнымі, маліліся на адной стараславянскай ці старабалгарскай, ці старамакедонскай мове, на ёй жа былі напісаны летапісы і хронікі, і нават метрыка ВКЛ. Аднак у канцы XV ст. на ўсходзе ў іх з'явіўся канкурэнт, якія сталі прэтэндуваць на іх культурную і моўную спадчыну, у першую чаргу съходзячы з агульной праваслаўнай рэлігіі і агульной мовы набажэнства.

Першыя згадкі пра ўкраінцаў з'явіліся толькі на стар. 200. *"Южно-русские же казаки, живы на Днепре, получили название "днепровских"; а еще чаще назывались они "украинскими" казаками или "черкасами" (по имени города Черкас на правом берегу Днепра ниже Киева)".* Беларусь у гэты час акадэмік называе "Літвой".

Беларусь нарэшце з'явілася на старонцы 299, калі ідзе апісанне

на выніку першага падзелу Рэчы Паспалітай: *"В результате этих переговоров Пруссия оставила за собой Померанию и часть Великой Польши, Австрия присоединила к себе Галицию, а Россия взяла Белоруссию"* [1].

Заходняя і цэнтральная Беларусь называлася Літвой да канца XIX ст. Толькі на мяжы XIX і XX стст. пад час перапісу 1897 г. у Расійскай імперыі началі прызнаваць існаванне беларусаў і ўкраінцаў са сваёй мовай.

Паглядзім як беларускую і ўкраінскую мову іх носьбітай вызначалі падчас вышыязгаданага перапісу. Возьмем да прыкладу Віленскую губерню. Сваёй роднай мовай назвалі вялікарускую (зраз рускую - A.T.) 78623 чалавекі, альбо 4,94%, маларускую назвалі (зраз украінскую - A.T.) 913 чалавек, альбо 0,06%, беларускую - 891903 чалавекі, альбо 56,05%, польскую - 130054 чалавекі, альбо 8,17%, літоўскую - 279720 чалавек, альбо 17,58%, жмудскую - 157 чалавек, альбо 0,01%, латышскую - 471 чалавек, альбо 0,06%, яўрэйскую - 202 374 чалавекі, альбо 12,72% [2].

Цікава, што рускія наўкоўцы ў 1897 годзе ўкраінскую мову яшчэ называлі маларускай, а акрамя сучаснай літоўскай мовы выдзялялі і жмудскую як асобную мову, а не як дыялект.

Канчатковая беларуская і ўкраінская мовы былі прызнаныя ў Расійскай імперыі як самастойныя наслідкі рэвалюцыі 1905 года і некаторых зменаў у расійскім заканадаўстве, якое дазволіла друкаваць газеты, часопісы і кнігі на вышыязгаданых мовах.

Пасля ліквідацыі Расійскай імперыі ў 1917 г. у Беларусі і Украіне робяцца спробы абавязаць беларускую і ўкраінскую мовы ў якасці дзяржаўных.

Пасля стварэння БССР і УССР, а потым на іх аснове і СССР, у 1922 г. большавікі пачынаюць палітыку "карэнізацыі" і таксама пашырэнне нацыянальных моваў у савецкіх рэспубліках. Так, Канстытуцыя 1927 г. у БССР абавязала дзяржаўнымі мовамі беларускую, рускую, польскую і яўрэйскую (ідзіш), прычым перавага пачала надавацца мове тытульнай нацыі - беларускай. Аднак ужо праз некалькі год сітуацыя змянілася. Узмацніліся сталінскія рэпрэсіі супраць нацыянальнай інтэлігенцыі, у Беларусі і Украіне правялі рэформы правапісу з мэтай наблізіць беларускую і ўкраінскую мовы да рускай, а вышэйшую адукцыю да пачатку Другой сусветнай вайны ўжо зноў пе-

равялі на рускую мову наўчання.

Пасля 17 верасня 1939 г., калі Заходняя Беларусь і Заходняя Украіна былі далучаны да БССР і УССР, польскія школы былі пераведзены на нацыянальныя мовы гэтых рэспублік, але ў справаводстве, судах, войску, газетным друку адразу запанавала руская мова.

Пасля вайны сітуацыя з нацыянальнымі мовамі ў школьнай адукцыі значна пагоршылася. Па-першае, загінулі альбо былі разгрэсаваныя мясцовыя школьнікі. Па-другое, на іх месца прысылаўся рускамоўны савецкія настаўнікі з тэрыторыі, якія не трапілі пад нямецкую акупацыю.

У гарадах масава адкрываліся рускамоўныя школы, а школы на ўкраінскай ці беларускай мовах зачыняліся. Пасля смерці Сталіна ў сакавіку 1953 г. Лаўрэнцій Берыя пасправаў крыху аслабіць жалезныя абдымкі русіфікацыі, але неўзабаве быў разгрэсаваны і забіты.

Новы кіраўнік СССР Мікіта Хрущоў разгарнуў новую хвалю русіфікацыі, прычым у якасці палігона была абраўана менавіта Беларусь, дзе нацыянальны патрыятычны інтэлігенцыі амаль не засталося.

Ён у час прыезду ў БССР зняў з пасады першага Сакратара ЦК КПБ Мазурава, за тое, што той у яго прысутнасці выступіў з дакладам па-беларуску. І потым Хрущоў заявіў, што беларусы першымі пабудуюць камунізм, бо першымі цалкам прайдуть на рускую мову.

Нешта падобнае было і ва Украіне, асабліва ў Кіеве і на ўсходзе рэспублікі. У БССР у 1959 г. быў прыняты новы закон пра адукцыю, які дазваляў бацькам вызываць сваіх дзяцей ад вывучэння беларускай мовы ў школах.

Ужо ў 60-х гадах XX ст. у Менску, абласных і раённых гарадах усе школы сталі рускамоўнымі. Беларускамоўная адукцыя засталася толькі ў вёсках. Не нашмат лепш было і на большай частцы Украіны, за выключэннем некаторых заходніх абласцей.

Апошні пік русіфікацыі ў СССР зафіксаваны пры кіраўніцтве Андропава, калі з яго згоды настаўнікам рускай мовы і літаратуры зрабілі большыя заробкі, чым настаўнікам нацыянальных моваў.

Аднак неўзабаве пачалася перабудова, і моўнае пытанне адразу ўзімікала ўсіх рэспублік СССР, асабліва прыбалтыйскіх.

Беларусы не была, на жаль, у авангардзе, тым не менш у студзені 1990 г. беларуская мова ў БССР зноў стала дзяржаўнай, і быў прыняты закон аб мовах у БССР, які прадугледжваў дзесяцігадовы перыяд на адраджэнне беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцця рэспублікі.

У снежні 1991 г. Украіна, Беларусь і Расія анулявалі акт 1922 г. аб стварэнні СССР і сталі незалежнымі краінамі.

Прайшло 25 гадоў, вырасла новае пакаленне, якое адносіцца да СССР, як да гістарычнай з'явы далёкага мінулага. Адносіны да роднай мовы ў Беларусі і Украіне розны.

Паводле Канстытуцыі 1991 г. у Беларусі была адна дзяржаўная мова - беларуская, але ўжо праз год у 1995-м прац роферэндум было абвешчана беларуска-рускае двухмоўе, што на практицы ператварылася ў татальну русіфікацыю, прычым не толькі ў гарадах, але і ў вёсках.

Украіна ж, нягледзячы на шалёны супраціў на ўсходзе краіны, захавала адну дзяржаўную мову, якая паступова стала актыўна ўжываніца ва ўсіх сферах грамадскага жыцця. У Беларусі ў апошні дзесяцігоддзе грамадская супольнасць зрабіла вялікія намаганні па захаванні і пашырэнні беларускай мовы ў некаторых сферах грамадскага жыцця, асабліва ў рэжыме, інтэрнэт-прасторы і сірод гарадской беларускай моладзі.

Аднак і Украіна, і Беларусь сутыкнуліся ў апошніе дзесяцігоддзе з актыўнай экспансіяй так званага "рускага мира", што скончылася акупацией Крыма і вайной на Данбасе. Былі напісаны і надрукаваны ў Расіі новыя падручнікі па гісторыі, у якіх зноў няма месца ўкраінцам і беларусам.

У якасці прыкладу пагартаем падручнік па гісторыі, напісаны ў 2013 г. для падрыхтоўкі бакалаўраў [3].

У раздзеле "Русь, Орда и Літва" паведамляеца, што насељніцтва Вялікага Княства Літоўскага на тры чвэрці было рускім і праваслаўным. *"Такім чынам, у выніку аўяднання Літвы і Заходняй Русі фактычна склалася балта-славянская дзяржаўва".* Ужо ў XIV ст. княства ў сваёй назве ўтрымлівае троі асноўныя этнічныя кампаненты, якія склалі ўласна Літву, Жмудзь (Заходняя Літва) і рускія землі: *Вялікае княства Літоўске, Жэмайтійскае і Рускае*" (с. 104).

Такім чынам, калі верыць аўтару, у ВКЛ жылі літоўцы, жмудзіны і рускія. Ніякіх беларусаў і ўкраінцаў там ніколі не было. На наступнай 105 старонцы чытаем (цитую на мове арыгінала - A.T.): *"Большое распространение получил русский язык: он стал фактически государственным языком, и даже первые государственные документы - "Литовские статуты" - были написаны на русском языке".*

Пасля анексіі Крыма цытаты, прыведзены з гэтага падручніка, стаілі афіцыйнай пазіцыяй большасці расійскіх палітыкаў.

Каб супрацьстаяць гэтай культурнай агрэсіі, беларускія і ўкраінскія гісторыкі і мовазнаўцы могучы аўяднаны свае намаганні ў напісанні сумеснай гісторыі Кіеўскай Русі, Польскага княства і ВКЛ, дзе трэба паказаць роль сучасных беларусаў і ўкраінцаў у стварэнні гэтых сярэднявечных дзяржаў і іх геапалітычнай вартасці для ўзінкнення і пашырэння єўрапейскай цывілізацыі.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ:

1. Акад. С. Ф. Платонов. Учебник русской истории. Санкт-Петербург "Наука", 1994. - С. 82-84.
2. Ширяев Е. Е. Беларусь: Русь Белая, Русь Черная и Литва в картах. - Мин.: Навука і тэхніка, 1991. - С. 76.
3. Фортунатов В. В. История: Учебное пособие. Стандарт третьего пок

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумарах.)

"Ночка" - гарадскі бытавы танец, які ў мінулым стагоддзі бытаваў і на вёсцы.

Нужнік, прыблільня (уборная, туалет) - памяшканне для адпраўлення натуральных патрэб, мыцца і падобнага.

Нябога (племенница) - дачка брата або сястры, пляменница.

Нявестка (невестка) - жонка сына ў адносінах да яго бацькоў.

Нябож, пляменнік (племенник) - сын брата або сястры.

Нясвіжскія паясы - вырабы ручнога шаўковага ткацтва ў 18 ст.

Нячысцікі (нечисть) - па павер'і, уся нячистая сіла - чэрці, злыдні, чараўнікі і г. д.

O

Озініца - сушня для соладу.

"Ойра" - гарадскі бытавы танец.

Ойча (отец) - старадаўні зварт да бацькі ў клічнай форме.

Орден (орден) - 1) знак узнагароды розных ступеняў; 2) манаскае або рыцарскае таварыства каталікай царквы з пэўным статутам.

Оспы - вострыя дубоўыя і металічныя ўтыры, што забівалі каля бортнага дрэва, каб перашкодзіць мядзведю дабраца да чпол.

P

Паазер'е - этнографічны рэгіён Беларусі, размешчаны пераважна ў межах Віцебскай вобласці. (На пачатку 1980-х гадоў этнограф В.С. Цітоў на аснове матэрыяльнай культуры беларускага народа падзяліў Беларусь на 6 этнографічных рэгіёнаў: Цэнтральная Беларусь, Заходніяе Палессе, Усходніяе Палессе, Паазер'е, Падняпроўе і Панямонне.)

Павара, палонік (поварёшка) - драўляная вялікая лыжка для наливання вадкай стравы з гаршком ў міску (вёска Ралічы Іжанскае с/с Вілейскага раёна).

Павет (уезд) - адміністрацыйна-терытарыяльная адзінка, якая існавала ў Беларусі да 1930 г., падзялялася на воласці і ўваходзіла ў склад губерні.

Павець, падпаветка, паветка (поветь, навес) - прыбудова для гаспадарчых прылад і дроў.

Павілле - тэрыторыя басейна ракі Вілія (Вялія). Пераднае этнографічнае зона з рысамі культуры Панямоння і Паазер'я. Тэрмін навязаны журналістамі рэдакцыі "Рэгіянальных газет" (г. Маладечна).

Пагонны двор (пагонный двор) - двор, у якім усе будынкі стаяць у адным або ў двух радах. Былі аднарадны і двухрадны пагонныя двары.

Пагост (погост) - 1) невялікая вёска з праваслаўнай царквой і могілкамі. Назва вядомая ў даўнія часы на Палесsei;

Этнографічны тлумачальны слоўнік

2) у часы сярэднявечча паселішча, дзе збіralі даніну для князя; 3) могілкі.

Падаконнік (подоконник) - дошка або каменная пліта, устаўленая ці ўмараваная гарызантальна ў аконны праём зізу.

Падаплёнка (подкладка) - падкладка, якая прышываецца ў мужчынскай кашулі для ўцяплення і даходзіць да паловы грудзей і спіны.

Падарожная (подорожная) - дакумент, які выдаўся ўладай падарожніку на дазвол ездзіць па паштовых дарогах.

Падваліна (подруба) - 1) ніжні вянок зруба; 2) брусь, на які настлалі дошкі для падлогі.

Падводная павіннасьць (подводная обязанность) - абвязак даваць коней і фурманоў.

Падворычча, пана-дворак (двор) - двор каля хаты, частка сядзібы.

Падвячорак (подлінник)

- дадатковы палудзень пад вечар.

Паддзёўка, каптанік (куртка) - верхняя вопратка мужчынаў на ўсходзе Беларусі. Даўжыня яе быда да каленяў або і ніжэй (Малчанава, с. 157).

Падзежнік (скатерть для квашины) - абрус або кавалак палатна, якім накрываюць дзяжу.

Падзор (подзор) - вышытая палоска на чым-небудзь, напрыклад да посцілki.

Падклет - ніжні паверх свірана (клеці).

Падніпроўе - этнографічны рэгіён, размешчаны каля Дняпра, аснову якога складае Маріліўская вобласць.

Падол (подол) - 1) ніз кашулі; 2) месца на рэчцы, дзе мыноць бялізну.

Падруба (нижні венец сруба) - ніжні вянок зруба, звычайна дубовы.

Падпаветка, вазоўня (навес) - паветка, павець (в. Касічы Вілейскага раёна).

Падпечак (подпечек) - невялікая прастора пад зрубамі, дзе зімой трывалі курэй.

Падпінка, падпруга (чареседельник) - скураны пояс, які праpusкаецца праз кальцо падсядзелку, а яго канцы прывязваюцца да аглобіяў.

Падсені, падчэпі (галерэйкі) - адкрытая галерэя ў драўляным будынку.

Падсочка (подсочка) - 1) падрэзка кары хваёвых дрэў для здабывання жывіці; 2) падрэзка кары бярозы або клёну для здабывання харчовага соку і вырабу напояў - бярозавіку або кляновіку.

Падстрэшак, падстрэшна (подстреха) - прамежак ад ніжняга краю страхі да сцяны.

Падстрэшнікі - дошкі прыбітыя да франтона пад страхой.

Падсядзёлак (седёлка) - частка вупражы. Уяўляе сабой шырокі скураны пас на лямцаў падкладцы, які замацоўваецца ў спіне каня.

Падушка, баба, крэсла, узгалоўе (подушка, кресла) - асноўная часка задняга і пярэдняга перадку калёсаў.

Падушка (подушка) - набітая пер'ем навалачка, якую кладуць пад галаву.

Падушны падатак (налог на мужчин) - падатак з мужчын (апрача дваран, духавенства).

Падчарка, падчарыца (падчарица) - няродная дачка для бацькоў.

Падымае (налог на кожную избу) - падатак з кожнай хаты (з "дымы").

Падыспант (подеспань) - парны бальны танец памерам 3/4 тaktu ўмерана хуткага тэмпу, які з'явіўся ў Pacii на пачатку XX ст.

Паз (паз) - выемка ў дошцы або бруську, у якую ўстаўляеца шып іншай деталі.

Пазуха (пазуха) - глыбокі разрэз у кашулі спераду.

Пакот, гаря (чэрдак) - гарыща ў в. Глінка Столінскага раёна.

Пакроў, Пакровы (Покров) - асеннія свята ў гонар Божай Маці, якое ў прафесійных адзначаецца 14 (1) кастрычніка.

Пакулле, радно, атрап'е (пакля) - кудзеля самага горшага гатунку.

Паланкі, апалушки (корытце) - маленькая начовачка, з дапамогай якіх ачышчаюць тоўчаныя крупы ад пасеняў. Пасей - адходы ад тоўчаных у ступе круп.

Паланіне - ачышчэнне круп ад пасеняў.

Палатка, памост - рама на дрэве, якая ахоўвае калоду з мёдам ад мядзведзяў (Севергін, с. 140).

Палаткі, палаті (нары) - насціл з дошак пад столлю (ад печы да першай бэлькі), на якім спалі.

Палатнік (юбка из полотна) - кужэльна-баваўняная спадніца з пераbraneм узорам унізе.

Палетак - частка поль. Звычайна змія ўсёй вёскі дзялілася на 3 палі: азімае, яровое і папі.

Паліва (глазурь) - пакрыцце ганчарных вырабаў.

Палісаднік, кветнік, агародчык (цветник, палисаднік) - адгароджаная частка падворку каля пярэдняй сцяны хаты, засяяная кветкамі або засаджаная квітнеючымі дровамі і кустамі.

Паліца (полочка) - 1) гарызантальна прымацаваная да сцяны ці прыбітая пад бэлькі даўніці дошка для посуду і іншага хатнага начыння; 2) застрышак у шатровых дахах вежаў цэркви.

Паловы хлеб - гэта хлеб, спечаны з непрасеянай жытнай мукою, якая змолата з неправсанага жытва. Шырока ўжываецца ў побыце сялян Дрысенскага павета Віцебскай губерні.

Падушка - рукавіца (вязаныя або пашытыя са скучы) з аддзяленнем для кожнага пальца.

Пальчатка - рукавіца (вязаныя або пашытыя са скучы) з аддзяленнем для пятлі вяроўкі, а на тонкім канцы сук.

Паля, штандар (свяя) - калодка, якая ставілася пад ніжні вянок зруба. На Паазер'і, Панямонні замест паляў клалі валуни.

Палявік - дух палёў і лугоў у міфалогі ўсходніх славян.

Паляндвіца - мяса вышэшага гатунку з свіной туши (каля хрыбта).

Памінкі (помінки) - ушанаванне памяці памерлых за жалобным сталом.

Памостніца, памост, тын (пол) - падлога з дошак (в. Майсеёўка Пратасаўскага с/с Акіябрскага раёна Гомельскай вобласці).

Пан (господин) - уладальнік маёнтка, тое, што памешчык.

Пані (барыня, помещица) - гаспадыня маёнтка.

Паненскі вечар (девичник) - ушанаванне памяці памерлых за жалобным сталом.

Панёва (юбка из кусков полотна) - жаночая спадніца з полак, якую наслілі ў Падняпроўі.

Панцак, гушча, груца (ячменная крупа) - 1) каша з круглых ячынных круп; 2) суп з таких круп.

Панчохі (чулкі) - вязаны выраб для надзявання на ногі да кален.

Панчошніца - майстрыха па вырабу панчох.

Панямонне-этнографічны рэгіён, размешчаны ў басейне ракі Нёман і займае тэрыторыю Гарадзенскай вобласці.

Панар (пар) - ворыўная зямля, якая адпачывае адно лета.

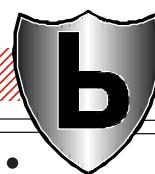
Паплаў, вароты (рыболовная сетка) - сеткавы мяшок для лоўлі рыбы.

Паплёт (решетник) - латы на страху.

Парарак (батрак) - наёмны сельскагаспадарчы работнік у маёнтку або ў гаспадарцы кулака.

Парафчанка (батрачка) - жанчына, часцей за ёсць дзяліцца на сэзонную работу ў маёнтак або ў гаспадарку кулака.

Парафія (католіческі приход) - гэта дзяляцэй на чале з пробашчам, інакш катліцкі або юніяцкі прыход.

Віншуем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў чэрвені

Абакановіч Віталь Феліксавіч
Ажар Таццяна Мікалаеўна
Акудовіч Валянцін Васільевіч
Алейнікава Антаніна Андр.
Аляхновіч Леанід Адамавіч
Аляхновіч Ніна Паўлаўна
Анапрыенка Юры
Анацка Ганна
Анацка Яўген
Анташкевіч Канстанцін Андр.
Асаёнак Алена Міхайлаўна
Асміковіч Міхась Мікалаевіч
Аўраменка Васіль Аляксееўч
Афанассева Раіса Іванаўна
Базык Вольга
Барнюк Аляксей Сяргеевіч
Барцэвіч Іван Васільевіч
Барысава Сафія Міхайлаўна
Белавусава Валянціна Валянц.
Бельская Ірына Казіміраўна
Бельскі Аляксей Паўлаўч
Бігель Дзмітры Анатольевіч
Бондар аў Сяргей Яўгенавіч
Брувеіч Вольга Аляксандр.
Бузо Марат Антонавіч
Булавінская Марыя
Бурачонак Аляксандар Вячасл.
Бушкова Таццяна Яўгенаўна
Бычэнка Алена Аляксандраўна
Бязмацерных Дар'я Аляксанд.
Бязмен Васіль Канстанцінавіч
Бяласін Яўген Аляксандравіч
Вайтовіч Сяргей Уладзіміравіч
Валабуеў Аляксей Вітальевіч
Валошчык Лідзія Рыгораўна
Валынец Таццяна Сяргеевіна
Варонік Святлана Аркадзеўна
Васілевіч Наталля Мікалаеўна
Васілеўскі Пётр Пятровіч
Васільева Анастасія Вячаслав.
Вернікоўская Аксана Фёдар.
Гайдук Ірина Эдуардаўна
Галіч Аляксей Эдуардавіч
Галушка Вера Віктараўна
Гараніна Ганна
Гаўрылькова Таццяна Ўладз.
Гашко Ірина Аляксесеўна
Герасімюк Ілья Мікалаевіч
Глушко Аляксей Віктаравіч
Грыбоўскі Васіль Аляксанд.
Грыгор'ева Ірина Людвігаўна
Грышко Людміла
Гудковіч Дар'я Ўладзіміраўна
Гурковіч Алена Валер'еўна
Давыдчук Сяргук
Данільчык Зінаіда Пятроўна
Дземідовіч Ганна
Дзічкоўская Настасся
Дзячэнка Алег Вікторавіч
Драбышэўская Марына Вікт.
Дробыш Вадзім Міхайлавіч
Дрожжына Ала Леанідаўна
Дубінін Андрой Барысавіч
Дубовік Вячаслаў Юр'евіч
Дубоўскі Валер Леанідавіч
Жалдака Васіль Станіслававіч
Жамойда Алена
Жарнасек Вітаўт
Жарнасек Міхась Васільевіч
Ждановіч Таццяна Міхайлаўна
Жук Ігар Васільевіч
Жук Яўген Вікторавіч
Заблоцкая Алена Аляксандр.
Завадская Алена Аляксандр.
Запалянская Вольга Васіл.
Золаў Юры Георгіевіч
Зўёнак Васіль Васільевіч
Зяльковіч Павел Іванавіч
Іваноў Сяргей
Ігнатовіч Марыя Йосіфаўна
Ігнатовіч Яўген Барысавіч
Ільіна Анастасія Аляксандр.
Ішуніца Таццяна Вікенцёўна
Кавалёва Кацярына
Кавалеўская Наталля Леанід.
Кавалеўская Стэфания Сярг.
Калета Радаслаў

Кальчугін Віктар
Канкоўская Святлана
Капціловіч Іван
Каращчанка Ігар Вікторавіч
Карпovіч Аліна Аляксандр.
Каўко Зміцер
Кашуба Мікалай Ануфрыевіч
Кісель Сяргей Леанідавіч
Кісяляк Васіль Сяргеевіч
Кляпкоў Дзмітры
Кобрусеў Дзяніс Аляксанд.
Колак Мікалай Мікалаевіч
Комар Юры Мікалаевіч
Конік Юлія Andrэўna
Косава Ганна Валер'еўна
Кочман Тарэса
Красоціна Тамара Іванаўна
Краўчук Дзмітры Аляксанд.
Краўчук Ірына
Крол Аляксандар Уладзіміравіч
Крываротаў Міхал Юр'евіч
Кудрашова Лілія
Кузікевіч Алена
Кукуць Алена Аляксандраўна
Кукуца Уладзімір Часлававіч
Куляшоў Дзмітры Вікторавіч
Куніцкая Ганна Уладзіміраўна
Курдо Павел Аляксандравіч
Курловіч Ганна Аляксанд.
Курчоўскі Іван Люцыяновіч
Кутас Святлана
Кухарчык Людміла
Лабаты Алег Анатольевіч
Ласкунікаў Павел Сяргеевіч
Лаўрыновіч Але́сь Сяргеевіч
Лендзянкоў Ігар
Ліціна Фларыда Вакілаўна
Лойка Святлаў Робертавіч
Лыскавец Ігар
Лясько Аляксандар Аляксанд.
Майсяёнак Андрэй Георгіевіч
Макарэвіч Іна
Макарэвіч Марына Уладзімір.
Макрыцкі Яраслаў Янавіч
Максімава Наталля
Малашчанка Аляксей Юр'евіч
Малочка Аляксандар Віктар.
Маневіч Аляксей
Манкевіч Таццяна Пятроўна
Мароз Кацярына Мікалаеўна
Мароз Уладзімір Вікенцевіч
Марозава Людміла Уладзімір.
Мархотка Леанід Andrэевіч
Махлай Кастьс
Мацошэнка Ніна Мікалаеўна
Машкала Іосіф
Мельнічук Сяргей
Міхайлоўская Данута Канст.
Міхальчук Вераніка Пятроўна
Міхноўская Наталля Вячасл.
Мішчанкоў Уладзімір Алякс.
Мысліцкая Галіна Якаўлеўна
Насановіч Ларыса Уладзімір.
Нікантай Мікалай Яўгенавіч
Нішчык Але́сь Уладзіміравіч
Носаў Андрэй
Палухін Уладзімір Мікалаевіч
Пальчоўскі Віталь Юр'евіч
Палянскі Алег Алегавіч
Панкевіч Юлія Аляксандраўна
Парчынскі Йүген
Патапава Дзіяна Сяргеевіна
Паўловіч Анатоль
Паўловіч Валянціна Іванаўна
Паўловіч Карына Георгіеўна
Петракова Антаніна Алегаўна
Пінчук Аляксандра Анатол.
Праневіч Кацярына Генадзеўна
Рабчына Таццяна Васільевіна
Радзюк Валянціна
Радэнка Кацярына Уладзімір.
Раеўскі Аляксандар
Развінкоў Яўген Аляксанд.
Разжалавец Іван
Разжалавец Сяргей

Разумава Галіна Уладзіміраўна
Раманава Ганна Аляксесеўна
Раманішка Вікторыя Уладзіл.
Ролік Міхалі Міхайлавіч
Рудак Настасся Юр'еўна
Русін Алег Дзмітрыевіч
Русіц Maxim Часлававіч
Рутовіч Кірыла Васільевіч
Савіч Сяргужук
Савіч Pavel Вячаслававіч
Сазонаў Уладзіслаў Алякс.
Сакава Ніна Леанідаўна
Сакалова Ніна
Сакун Алена Васільевіна
Салаш Сяргей
Салоха Надзея
Самстыка Сяргей Алегавіч
Самусевіч Уладзімір Алякс.
Саўка Юстына
Свізуноў Вячаславаў
Свірко Наталля
Сівіцкая Наталля Віктараўна
Сігасеў Аляксей Уладзіміравіч
Сільнова Ніна
Сіманаў Канстанцін Яўгенавіч
Сінкевіч Ірына Тадэвушаўна
Сітнікова Ядвіга Леанардаўна
Славута Ніна
Солтан Наталля Антонаўна
Спасюк Рыгор Вікторавіч
Станко Галіна
Старавойтава Надзея
Студзінска Інэса Анатольевіч
Сухарэбскі Вячаслаў Іванавіч
Сцяпура Дзяніс Уладзіміравіч
Сімашка Ала Уладзіміраўна
Сіменас Генадзь Мар'янавіч
Сінкевіч Святлана Анатол.
Сяргеева Ірына Аляксанд.
Таўгень Людвіка
Трухан Людміла
Траццяк Дзмітры Вітальевіч
Туровіч Ірина Уладзіміраўна
Уласевіч Таццяна Леанідаўна
Урбан Аляксандар
Фадзеў Яўген Мікалаевіч
Фаміна Ірына Міхайлаўна
Фарманян Рыгор Міхайлавіч
Філічонак Ларыса Антонаўна
Фурс Юры Антонавіч
Хаванскаі Павел Міхайлавіч
Хадзінскі Павел Сяргеевіч
Харужая Вера
Харэвіч Васіль Вікторавіч
Хвацкі Іван Міхайлавіч
Хевук Ігар
Цімафеева Ядвіга В.
Цімошак Зінаіда Вячаславаўна
Ціханаў Аляксандар Валер'еўч
Ціхановіч Вольга Віктараўна
Цішчанка Віялета
Цюленеў Аляксандар Аляксан.
Чабатарэўскі Барыс Дзмітр.
Чавусаў Юры Вікторавіч
Чагаева Ірына Вільданаўна
Чарановіч Ніна Мікалаеўна
Чаркасава Галіна Ільініча
Чарнуха Сяргей Анатольевіч
Шабетнік Алег Васільевіч
Шандроха Нона Эдмундаўна
Шарман Аліна
Шарыпкін Рыгор Леанідавіч
Шаўкун Васіль
Шаўкоў Генадзь Уладзіміравіч
Шахлевіч Юлія Віктораўна
Шпілеўскі Вячаслаў Віктар.
Шубіна Дар'я Алегаўна
Шчарбачэня Вячаслаў Сярг.
Шыпіла Уладзімір Аляксанд.
Юркевіч Сяргей Іванавіч
Юшкевіч Андрэй Andrэевіч
Якаўлеў Юры Генадзевіч
Янукевіч Аляксей Антонавіч
Яскевіч Але́сь Юр'евіч
Яшкіна Надзея Алегаўна

ГЕРМАНІЯ 5 МЕСЯЦАЎ ЗНАЁМСТВА

1 САКАВІКА - 31 ЛІПЕНЯ

Такую магчымасць маладым людзям, якія валодаюць нямецкай мовай, дае
Міжнародная парламенцкая стылendыя (IPS), што кожны год
прадастаўляеца выпускнікам вышэйшых навучальных установ з розных
краін, у тым ліку з Беларусі. Падчас знаходжання ў Германії
прадугледжана стажыроўка ў аднаго з дэпутатаў Германскага Бундэстага, а
таксама заняткі ў берлінскім універсітэце імя Гумбальдта. Усе расходы,
звязанныя з гэтай паездкай, бярэ на сібе нямецкі бок. Калі Вас гэта
зацікавіла, падавайце заявкі на ўдзел у конкурсе! Больш падрабязнуюю
інфармацыю Вы знайдзеце на сайце Пасольства Германіі ў Мінску:

www.minsk.diplo.de; тэл.: 217 59 00; e-mail: info@minsk.diplo.de.

"Вікі-летнік 2017"

Моладзе-
вае грамадскае
аб'яднанне "Фа-
ланстэр" сумесна з
беларускай ві-
кі-
супольнасцю з 11
па 17 ліпеня 2017
года ў г. Капылі
Менскай вобласці
ладзяць летнюю
школу "Вікі-лет-
нік 2017".

Галоўная
мета "Вікі-летніка
2017" - паскарэнне
і ўдасканаленне
абмену арганіза-
цыйнымі, сацыя-
льнымі і тэхні-
чнымі ведамі ў Ві-
кіпедыі паміж акты-
ўнымі пачаткоў-
цамі і карысталь-
нікамі з досведам.

Падчас ле-

тнай школы ўдзе-
льнікі даведаюцца пра тое, як
напісаць добры артыкул, як
правесці вікі-майстар-клас,
якое месяца займае "адкрытая
культура" у спісе прыярытэ-
таў вікі-сучаснасці, як ства-
рыць шаблон ці бота і шмат ін-
шых карысных і цікавых рэчаў.

Да ўдзелу запрашаюц-
ца маладыя людзі, якія жадаюць
пісаць, рэдагаваць, ці канст-
руяваць Вікіпедыю. У летнай
школе могуць прыняць удзел
як вопытныя вікікатары, так

хто з намі?

Вікі-Лётнік
11-17
ліпеня

і навічкі, якія толькі робяць
першыя крокі ў свеце Вікі-
педыі.

Для таго, каб прыняць
удзел у "Вікі-летніку 2017",
неабходна стаць карысталь-
нікам Вікіпедыі і паспрабаваць
сябе ў вікі-актыўнасцях:

- напісаць артыкулы з
нуля ці дапаўніць ўжо існы;

- выпраўляць арфа-
графічныя памылкі за іншымі;

- рабіць фота і дадаваць
их на Wiki Commons і ў ар-

тыкулы;

- перакладаць арты-
кулы.

Запаўняйце анкету і з
найбольш актыўнымі ўдзель-
нікамі авалязкова звязуцца.

Пры падборы кандыдатаў буду-
цца улічвацца геаграфічнае
прадстаўніцтва і гендэрны ба-
лан. Запоўткі прымаюцца да 5

чэрвеня. Старонка "Вікі-лет-
ніка 2017" у Вікіпедыі.

Далучайцесь да вікі-
руху!

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Горад быў забудаваны двухпавярховымі драўлянымі дамамі. Людзі жылі на высокім другім паверсе, які абапіраўся на слупы. На першым паверсе быў склады, тут таксама трывалі птушак і дробную рагатую жывёлу. Дамы былі аздоблены разъюбою, а вонны мелі шыбы, зробленыя са слонды. Горад меў драўляны водаправод і драўляныя маставыя. Археолагі вызначылі, што з X па XVI ст. яны налічвалі 30 драўляных ярусаў, налепленых адзін на аднага.

Абвяшчэнне незалежнасці Ноўгарада. Да другой чвэрці XII ст. Ноўгарадская зямля належала кіеўскому князю, які пасылаў туды княжыць або сына, або бліжэйшага сваяка. З 1126 г. ноўгарадцы началі выбіраць пасадніка - прадстаўніка горада перад князем, а потым і *тысяцага* - кіраўніка мясцовага апалчэння. У 1136 г. ноўгарадцы адмовіліся падпарадкоўвацца вялікаму кіеўскому князю і абвяслі незалежнасць. Сваю дзяржаву да канца XV ст. яны з гонарами называлі "Гаспадар Вялікі Ноўгарад". Межы дзяржавы даходзілі аж да Белага мора і астравоў у Ледавітым акіяне. З 1156 г. ноўгарадцы на вечы з ліку мясцовага духавенства выбіралі таксама свайго епіскапа. Для кіравання войскам (дружынай) яны запрашалі служылага князя, якому за службу добра плацілі, але ў любы момант маглі звольніць з гэтай пасады. З часоў Яраслава Мудрага князі жылі ў цэнтры горада, на тэрыторыі,

што мела назыву "Яраславава дварышча". Пасля 1136 г. князь быў забаронена жыць у горадзе, а на месцы, дзе стаяў іх палац, зрабілі плошчу для гарадскага веча. Археолагі ўстановілі, што плошча для веча мела суцэльнны драўляны насып, які рэгулярна падмятаўся і быў чыстым, бо тут зібраўся тысячы чалавек.

Гарадскім судом кіравалі служылы князь і пасаднік - выбраны кіраўнік дзяржавы. Горад дзяліўся на сотні. Кожная сотня мела сваё мясцове веча і выбарнага кіраўніка - *соцкага*. У сваю чарту, сотня дзялілася на вуліцы, якімі кіравалі вуліцкія старасты. Вялікія кварталы горада - канцы, якія складаліся з сотні ў вуліц, мелі *канчанскаю старасту*, *канчанскае веча* і *канчанскую управу*.

Агульнае веча зібраў князь, тысячі або пасаднік. Пра гэта званілі ў вечавы звон. На веча запрашаліся прадстаўнікі з Пскова і Ладагі, гарадоў, што ўваходзілі ў дзяржаву.

Пскоў. Другім паводле велічыні і значэння горадам, які да XIV ст. уваходзіў на Ноўгарадскую зямлю, быў Пскоў, заснаваны крывічамі. На тэрыторыі сёняшняй Пскоўскай вобласці крывічы з'явіліся ў VII - VIII стст. і дайшлі аж да паднёвых берагоў Чудскага возера. Яны ўсьвесь час кантактавалі з мясцовымі фіна-угорскімі племенамі і таму склалі асобную группу пскоўскіх крывічоў, якія мелі пэўны тып жаночых аздобаў. Упершыню пскоўскія крывічы згадваюцца ў "Аповесці мінульых часоў" пад 859 г. у суязі з іх сумеснымі паходамі на Візантый ў складзе

войска кіеўскіх князей Алега і Ігара. Пад 862 г. у летапісе згадваецца вараг *Трувар*, што пасяліўся сярод пскоўскіх крывічоў на гарадзішчы, якое ў яго гонар названа Труваравым. Пазней, у 1329 г. тут будзеца мураваная цвярдыня, што дайшла да нашых дзён і ўзнікае горад *Ізборск*, які ў канцы XIV - пачатку XV ст. меў пасады і гарадскі могільнік.

У VIII ст. узникне гарадское паселішча пад назвай Пскоў, на высокай скале ў сутоцы рэчак Вялікай і Пскавы. Археолагі знайшлі ў гісторычнай частцы горада шматлікія рэшткі дахрысціянскіх ахвярнікаў, што стаялі цэлымі шарэнгамі. Яны мелі авальну форму, былі складзены з чыстага рачнога пяску і аблакдзены на периметры каменнымі плітамі. Побач ляжалі шкілеты коней, прынесеных у ахвяру. Такім чынам, горад быў буйным ролігічным цэнтрам у крывіцкіх землях.

Першы раз у летапісе Пскоў згадваецца пад 903 г. З Х ст. ён у складзе Кіеўскай Русі, а з XII ст. належыць Ноўгарадскай дзяржаве. У 1240 г. горад захапілі крывічакі, але ў 1242 г. яго вызвалілі войскі Ноўгарадскага князя *Аляксандра Неўскага*.

Самай старой гісторычнай часткай горада з'яўляецца дзядзінец, што спачатку меў драўляныя, а потым (з XIII ст.) мураваныя ўмацавані і атрымалі назыву *Пскоўскі Кремль*, або *Кром*. У плане гэта няправільны шматграннык, анесены мурамі з вежамі, складзенымі з вапняковых пліт шэрага колеру. У сярэдзіне XIII ст. зрабілі мураваную паднёвую частку сцяны Крома, так званыя *Перши*, ці *Перси*. Сцяна выходзіць на раку Вялікую, адкуль пачынаюцца ўмацаванні іншых гарадскіх кварталаў.

Раскопаныя археолагамі рэшткі першых дамоў гараджан уяўлялі сабою паўзямлянкі чатырохвугольнай формы памерам 3x3,5 м, заглыбленыя ў зямлю на 30-40 см. Сцены пабудоў былі аблазнаныя глінай, яны аципляліся вогнішчамі, аблакдзенымі камяннямі.

У канцы XII ст. за рэчкай Вялікай, на адлегласці 1,5 км ад дзядзінца быў пабудаваны першы мураваны *Спаса-Мірожскі сабор*. Храм быў зроблены ў тэхніцы мяшанай муроўкі, дзе чаргаваліся рады тонкай цэлы - плінфы і каменных пліт. Сабор быў распісаны ўнікальнымі фрэскамі. Яшчэ адзін прыгожы сабор, *Растова-Багародзіцы*, быў пабудаваны ў 1310 г. у Снетагорскім манастыры. Храм быў складзены з каменных плітаў і меў шыкоўны фрэскавы роспіс.

Першым ноўгарадскім загардным манаstryром быў *Юр'еў*, дзе ў 1119 г. збудавалі *Георгіеўскі сабор*, які захаваўся да нашых дзён. З сярэдзіны XII ст. складаеца самастойная ноўгарадская будаўнічая школа. Ноўгарадскія дойліды будавалі невялікія чатырохслуповыя храмы. Заказчыкамі іх былі багатыя баяры ці жыхары асобных канцоў ці вуліц. Храмы будавалі з мясцовага вапняка.

На, інтэр'еры распісвалі фрэскамі. Сярод іх вызначаеца ўнікальны храм *Спаса-на-Нярэдзіцы* (1198-1199 гг.).

У другім палове XII ст. дзе мураваныя царквы збудаваны ў горадзе Ладазе, які належыць Ноўгараду. Унікальныя фрэскавыя роспісы царквы *Спаса-на-Нярэдзіцы*, неўзичайных іншых ноўгарадскіх храмаў, а таксама царква св. Георгія ў Ладазе сведчаць аб існаванні самастойнай ноўгарадской мастацкай школы манументальнага жывапісу. Аднак пасля 1240 г. да канца XIII ст. мураванае будаўніцтва ў Ноўгарадзе спыняеца. У 1951 г. археолагі знайшлі пры раскопках у Ноўгарадзе першую берасцянную грамату на маставой-грэблі XIV ст. Цяпер такіх грамат знойдзена болей за тысячу, і не толькі ў Ноўгарадзе, але і ў іншых гарадах, у тым ліку і на Беларусі. Гэта сведчыць пра тое, што жыхары ўсходнеславянскіх гарадоў, простыя рамеснікі ці купцы, умелі добра чытаць і пісаць і, пачынаючы з XII ст., выкарыстоўвалі для пісма бяросту.

АСНОЎНЫЯ ТЭРМІНЫ

Агнішчанін - княжацкі дружынік, які кіраваў дваром і слугамі.

Аркатура, аркатурны пояс (фрыз) (ням. Arkatur) - рытмічны шэраг дэкаратыўных несапраўдных арак на фасадах будынкаў або на сценах унутры памяшкання.

Волакі - назва месца найболынага збліжэння дзвюх суседніх рэк, якія ўпадалі ў розныя водныя сістэмы, па якому караблі перацягвалі (валакі) з адной рэчкі ў другую або перавозілі грузы.

Даніна - натуральны аброк. На землях усходніх славян вядомы з IX ст. як асноўны падатак насељніцтва на карысць дзяржавы, а таксама як падатак з заваяваных народаў.

Зямля - дзяржава ўтварэнне ўсходніх славян ў XII-XIII стст.

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

Какошнік - паўкруглая ці кілепадобная архітэктурная дэталь, якая размешчана на аснове шатроў і барабана купалаў культивавалася таксама ў аздабленні фасадаў грамадскіх будынкаў у канцы XIX - пачатку XX стагоддзя.

Крыжова купальная сістэма - архітэктурная сістэма (кампазіцыя), у якой да падкупальнай прасторы ў цэнтры храма звернутыя цыліндрычныя скляпенні галін крыжа, якія ў цэлым ствараюць крыжападобную структуру.

Літургія - набажэнства, у якім выкладаецца сутнасць асноўных ідэй хрысціянскага светапогляду.

Летапіс - гісторычны твор з апісаннем падзеяў па гадах.

Пасаднік - вышэйшая дзяржаваўная пасада ў Ноўгарадзе.

Пісала - жалезнай ці касцяной прылада для пісма на бяростце.

Смерд - адносна вольны працаўнік-земляроб.

Смердзій халон - паднівальны чалавек, які выконваў простую работу ў гаспадарцаў феадала.

Снem - рада або з'езд усходнеславянскіх князёў.

Ціун - кіраўнік гаспадаркі феадала.

Чыши - грашовая рэнта.

НАЙВАЖНЕЙШЫЯ ПАДЗЕІ

882 г. - ноўгарадскі князь Алег захапіў Кіеў і стварыў Кіеўскую Русь.

968-969 гг. - кіеўскі князь Святаслаў змініў Хазарскі каганат.

988 г. - кіеўскі князь Уладзімір прыняў хрысціянства.

992 г. - утварэнне епархіі ў Полацку.

1005 г. - заснаванне Тураўскай епархіі.

1019-1054 гг. - княжанне Яраслава Мудрага ў Кіеве (пры ім была складзена "Русская Правда").

1037 г. - будаўніцтва Сафійскага сабора ў Кіеве.

Сярэдзіна XI ст. - будаўніцтва Полацкага і Ноўгарадскага Сафійскіх сабораў.

1044-1101 гг. - княжанне ў Полацку Ўсяслава Брачыславіча (Чарадзея).

1113-1125 гг. - княжанне ў Кіеве Ўладзіміра Манамаха.

1136 г. - утварэнне Ноўгарадскай феадальнай рэспублікі.

1199 г. - стварэнне Галіцка-Валынскага княства.

1253 г. - абавяшчэнне Рымскім Папам князя Галіцка-Валынскага княства Данілы Раманавіча каралём.

(Працяг у наст. нумары.)

Рускія княствы ў XII ст.

Леанід Лыч
Вакол 90 -
гадовага юбілею
Вітаўта Кіпеля

(Заканчэнне. Пачатак на стр. 7.)

3 "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" (т. 4, с. 177) даведаўся, што ў свой час шаноўны юбіляр быў віца-старшынём Нацыянальнай канфедэрацыі этнічных груп, узначальваў Этнічную дарадчую раду пры губернатары штата Нью-Джэрсі. Як вынікае, мае добрую дасведчанасць ва ўсіх тонкасцях і складанасцях этнічнага жыцця народаў. А ў нас жа з гэтым нечуваны застой, поўная неразбрых. Не толькі сярод палітыкі, афіцыйных ідэолагаў, але і многіх прадстаўнікоў навуковай, творчай інтэлігенцыі пануе думка, бышцам нішто так не мацуе этнакультурную самабытнасць беларусаў, як развіціе іх духоўнага жыцця на рускай культурна-моўнай аснове. Занесеную ў наш край каланізтарскімі методамі рускую мову парашунуваюць з божым дарам. Перефразіраваўши вядомыя сёння амаль кожнаму набатныя слоўы апостала беларускага нацыянальнага Адраджэння Францішка Багушэвіча, не толькі многія палітыкі, прычым і самага высокага рангу, але і добра дасведчаны ў сваёй сферы інтэлектуаль пры любой зручнай нагодзе без усялякага сопрому звязтающа да народа з заклікам: "Не покидайте рускага языка, что бы не умерли". И многія слухаюць іх. Толькі рускую мову мы чуем ва ўсіх органах улады і кіравання, у калектывах дзяржаўных прадпрыемстваў і ўстанов, у публічных месцах. Руская мова пануе не толькі ў сферы адучыць, але і культуры. Аднак, не адчуваецца, каб усё гэта спрыяла захаванню этнакультурной самабытнасці беларусаў. Хутчэй, наадварот: пад уздзеяннем рускага культурна-моўнага пачатку яна чэзне, дзіфармуецца. Дык, можа, шаноўны спадар Вітаўт, набыты Вамі, досвед у выніку даследавання этнічных пракэсаў у ЗША дапамог бы палітыкам і інтэлектуалам Рэспублікі Беларусь разабрацца, што ж усё-такі значаць для яе чужая руская культура і мова? Калі ж па якіх-небудзь прычинах не зможаце паўдзельнічаць у таўго роду дыскусіях, на Вас крыйды не будзе. И без гэтага Вамі багата зроблена для святога беларускага нацыянальнага ідэала.

Здароўя Вам, шаноўны спадар Вітаўт, на доўгія гады, а пры спрыяльных умовах - і новых творчых набытках.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб регістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

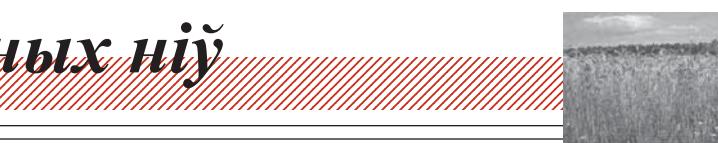
Адрес рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрес для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by

Слаўная Скарыніяна на кніжных паліцах

най лекару і першадрукару. У падзеі ўдзельнічалі прафесар Адам Мальдзіс і П.К. Краўчанка.

У 2016 годзе да юбілея кнігадрукавання былі падрыхтаваны новыя выданні Алеся Сушы, Анатоля Цітовіча і Анатоля Клышкі.

Кніжная выставка, прысвечаная дзейнасці Францішка Скарыны, адкрыта ў менскай бібліятэцы імя Цёткі. Аналагічная экспазіцыя да 500-годдзя беларускай Бібліі разгорнута ў бібліятэцы імя А. Міцкевіча Чырвонага касцёла.

Надзвычай цікава пэрагартаць разнастайныя выданні, прысвечаныя славутаму асветніку ў бібліятэцы імя Цёткі. Тут ёсьць захапляльныя раман-эсэ паэта і літаратурнага крытыка Алега Лойкі "Францішак Скарына або Сонца Маладзікова" і мастацкі жыццяпіс асветніка, які належыць пяту навукоўца і пісьменніка Міхала Расолава "Франциск Скорына".

Зачытаны амаль да дзірак зборнік аповесцяў пра першадрукара, укладзены Сяргеем Панізікам "Слаўныя сыны Беларусі", у які ўвайшли вершы і эсэ Максіма Багдановіча, Максіма Гарэцкага, Янкі Купалы, Уладзіміра Карапеківіча, Адама Мальдзіса. На

кніжнай паліцы ёсьць драматычная паэма Міколы Ароцкі "Судны дзень Скарыны" і зборнік У.У. Агіевіча "Імя і справа Скарыны". Самы аўтентычны том у 600 старонак, энцыклапедычны даведнік "Франциск Скорына і его время" быў выдадзены Беларускай Савецкай Энцыклапедый імі П. Броўку ў 1990 годзе.

Кніжачка першага міністру замежных справаў незалежнай Беларусі Пятра Краўчанкі "Абраникі вечнасці" была выдадзена на беларускай, англійскай і італьянскай мовах. Па суседству з ёй - матэрыялы 1-ай навуковай канферэнцыі ў Венецыі 1992 года і адкрыцця мемарыяльнай дошкі ў Падуанскім універсітэце, прысвечана-

Аляксандр Суша, стаўшыся Міжнароднай асацыяцыяй беларусістуў, з'яўляецца адным з ініцыятараў шырокага святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання, актыўнікам даследавання і папулярызацыі спадчыны Ф. Скарыны. У 2012-2017 гадах ён кіраваў працай па атрыманні лічбавых копій выданняў Ф. Скарыны з Вялікабрытаніі, Германіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Чехіі і іншых краін. У 2013 годзе ён кіраваў падрыхтаваніем і выкананнем выдавецкага праекту па факсімільным аднаўленні кніжнай спадчыны Ф. Скарыны. Яму належыць некалькі манаграфій, прысвечаных

першадрукару. Дзве з іх "Францішак Скарына. Чалавек-лігенд" і "Францішак Скарына. Чалавек свету" дэманструюцца на кніжнай выставе.

Ілюстраване шматлікімі фотаздымкамі выданне Анатоля Цітовіча знаёміць чытачоў з гарадамі, у якіх праходзіла дзейнасць Ф. Скарыны -

Кракавым, Падуяй, Прагай, Вільні і іх архітэктурнымі помнікамі.

Прыцягвае ўвагу новае каліровае выданне Анатоля Клышкі "Францішак Скарына, або Як да нас прыйшла книга", адрасаване вучням і падлеткам. У ім у змаймальнай форме распавядаецца пра гісторыю кнігі з часоў папірусаў і рукапісных летапісів да друкарскага варштата Ф. Скарыны.

Не пакідае абыяковым кніжачкам амерыканскага лекара Дональда Кодэра "Мой Франциск Скорына". Уступнае слова да невялікага зборніка эсэ ўражвае шчырасцю. У 1997 годзе амерыканскі хірург, які змагаецца з анкалігічнымі захворваннямі, прыехаў на Беларусь з гуманітарнай місіяй. З назвы галоўнага праспекта ён упершыню даведаўся пра дзейнасць Франціска Скарыны. Як медыка яго зацікавіла праца нашага земляка і як вернік ён быў уражаны величчу яго выдавецкага і асветніцкага подзвігу. Свае думкі ён выкладаў у невялічкай кнізе, якую пераклалі на рускую мову.

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік,
Павел Сцяпко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslova.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Стварэнне беларускага лялечнага тэатра пры Баранавіцкім ТБМ

У Баранавічах пачаў працаваць беларускі лялечны тэатр, створаны сябрамі ТБМ у супраць з заснавальнікамі Беларускай Хрысціянскай Дэмакратыі і грамадскімі актыўістамі.

Найбольшу працу па стварэнні тэатра зрабілі рэжысёры Вячаслаў Болбат і старшыня камісіі ТБМ па мове і адукациі Таццяна Малашчанка. Прынцыпова важную дапамогу кансультациямі і рэквізітам зрабіла настаўніца СШ № 10 Перагуда Алена. Цяпер стаяць задачы стварэння новых лялек і пастановак. Прэм'ерны паказ казкі "Казаманюка" адбыўся 18 траўня ў дзіцячым садку № 2. Там праводзілася свята для дзяцей і бацькоў пад называй "Беларусь - мая Радзіма". Першым у праграме свята было прыдстаўленне лялечнага тэатра. Дзеци рэагавалі вельмі эмачыйна. Матэрыял пра спектакль увечары з'явіўся на сайце газеты "Інтэкс-пресс" (<https://www.intex-press.by/2017/05/18/lyalechny-teatr-tbm-pakazau-baranavitskim-dzetsyam-kazku/>).

Бліжэйшая задача - паказаць казку ва ўсіх групах дзіцячых садкоў, дзе вывучаецца беларуская мова.

Наши кар.

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 29.05.2017 г. у 17.00. Замова № 906.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,24 руб., 3 мес.- 3,72 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.